

Arts

Francesc Vayreda i Casabó, un altre Vayreda a tenir en compte

Josep M. Canals

Francesc Vayreda i Casabó, fill del famós pintor olotí Joaquim Vayreda i Vila, començà la seva anadura vers l'art fent escultura. Era cap a 1905. L'ancestral esperit artístic i cultural de la família el va introduir a les arts plàstiques d'una manera natural, empès, a més, per la pròpia disposició i per la facilitat d'accés a l'escultura que pressuposava tenir un taller d'estatuària a casa seva, El Arte Cristiano. Quant a la seva pintura, va beure més que tot en l'impressionisme, encara que va tenir altres influències al començament, principalment arran de la seva estada a París des de l'octubre de 1911 fins a juny de 1912. Influències, tanmateix, ben corrents en tot estudiant d'art. Tal és el qualificatiu que s'ha de donar a Francesc Vayreda en aquesta època.

L'article és il·lustrat amb obres originals de Francesc Vayreda.

En l'inici de la maduresa artística, la seva pintura va ser comparada amb la del pare, Joaquim Vayreda

Quico Vayreda, l'artista

A París hi va anar amb els amics del taller Ignasi Mallol, Esteve Monegal i Domènec Carles, que eren condeixebles en l'acadèmia de Francesc Galí a Barcelona, on feien pintura. En Quico Vayreda, com l'anomenaven la majoria de companys –Danés diu que en l'època escolar a Olot l'anomenaven Xicu–, a París va aprofitar el temps. Es veia molt sovint amb l'escriptor Josep Clarà, que també residia a la Ciutat de la Llum. En una carta al seu gran amic olotí Josep Maria Capdevila, diu: «a París m'he posat a treballar intensament, més que tot a dibuixar, sota el mestratge dels dibuixos italians del Louvre i algunes observacions collides a en Clarà». Acabava de sortir de l'Acadèmia Galí, en la qual la pedagogia era cosa ben implantada i on tot es discutia llargament. «En Galí va educar-me en pintura», continua la missiva a Capdevila. Més avall, però, manifesta que es va formar a París. Allí admirà els impressionistes, principalment Pissarro i Manet. I escriu a Capdevila: «Corot i Millet m'interessaven molt, però aquells dos m'influïren més en els meus estudis». S'ha de dir que Vayreda a París no pintà gens; aprenia el dibuix. Amb l'escultor Josep Clarà feren tres viatges d'estudis a Bèlgica, Holanda i Alemanya, poc abans de retornar a Catalunya.

Francesc Vayreda solia passar els hiverns a Barcelona, i els estius, a Olot, seguia aprenent el dibuix. L'impressionisme francès en general i Paul Cézanne en particular eren la seva fita. No hem d'oblidar que en la primera dècada del segle XX l'impressionisme francès(1) fou decisiu a l'hora d'influir en la jove pintura de Catalunya.

Josep Maria Capdevila(2) digué(3) de Francesc Vayreda que «defugia les

habilitats fàcils de manera instintiva i utilitzava l'expressió decidida, franca i fina, si calia, inhàbil». I també: «les pintures de la seva joventut tenen una cruesa de línia, una rigidesa de gesta i una manera d'amabilitat en el colorit, que féu que una part del públic ho prengués com una inhabilitat. Les belleses de la seva obra eren inadvertides, i la seva honestat artística era tinguda com un descarament».

La seva formació artística (que havia començat amb l'avi Berga a Olot), doncs, fou del tot profitosa i satisfactòria; completa.

La maduresa artística

Ja en l'inici de la seva maduresa artística fou comparada la seva pintura amb la del seu pare, Joaquim Vayreda. Eugeni d'Ors va escriure en l'any 1915(4): «El de Vayreda és cognom esclarit en l'art olotí. Res, però, ens sembla d'"escola olotina" en el Vayreda nou». Xènius tenia més que raó. I segueix: «Res d'espiritualitat "ginebrina", sinó tota italiana. O bé francesa, en aquell punt exquisit i rar en el que lo francès se lliga amb lo grec. –Tal serà nat al carrer de Montcada, que tindrà per pare La Fontaine, i Plató per avi. Tal és fill d'Olot i es diu Vayreda, mentre s'emparenta amb Gozzoli i François Millet». Continua: «Amb aquests d'un cantó, i de l'altre cantó –si la severitat es refredava– amb els freds pintors jansenistes, tipu Philippe de Champagne [...]». Per altra part, i dos anys més tard, Joan Sacs (Feliu Elies i Bracons) deia de l'artista olotí: «és un artista de dues personalitats, que són: la pintura de figures i la pintura de paisatge. Aquesta darrera és, sinó la millor, almenys la més equilibrada, molt superior en tots conceptes a la del seu pare, qui fou ja cèlebre, i encara ho és, en la història de la pintura catalana. Esti-

Francesc Vayreda i Casabó
(1880-1929).

mem el paisatge de Francesc Vayreda com un dels més forts. El paisatge d'optimisme i de poesia clàssica. El lirisme clàssic hi és desterrat. Pel que fa a la figura, encara que potser no tan equilibrada com el paisatge d'aquest pintor, per altra part és més conscient i apareix reforçada per aquella concepció miquelangelesca que és el secret de les arts plàstiques, la clau de volta de l'art modern i del gran art de tots els temps». Francesc Pujols(5) també opina sobre les dues pintures: «Havent sigut el pare un dels iniciadors i el primer en importància i el gent artístics, el fill és qui hi ha assolit les cimes de la intensitat artística, que queda demostrada en la obra dels pintors actuals».

Tres exemples de visions autoritzades que palesen l'opinió dels contemporanis de Quico Vayreda, pel que fa a les comparances dels dos pintors, Joaquim i Francesc, quant l'esperit que impregnaven a les teles

cada un d'ells. Estem parlant de judicis autoritzats... però també hi van haver les veus conservadores, que, com sempre, eren disconformes amb qualsevol innovació o progrés que es pogués esbossar en el camp de les arts.

Influència de Cézanne

La majoria de comentaristes d'art varen veure la influència de Cézanne en Quico Vayreda, encara que la seva personalitat, ben formada i ferma en el món de l'art, li va permetre independitzar-se completament de trajectòries alienes. La seva primera etapa es caracteritzà per la cruesa de línies, rigidesa de gest i duresa del color; més tard la seva obra esdevingué de pinzellada més fina, més segura, lleugera i poc insistent.

El món de l'art de la seva contemporaneïtat el col·locà en el grup que ocupava el lloc d'avançada en les files del moviment impressionista(6): Francesc Vayreda, Ignasi Mallol, Joa-

quim Mir, Isidre Nonell. En la seva mort, Manel Brunet publicà un emocionant article a *La Publicitat* proposant un homenatge «escaientísim», una exposició de les seves obres acompanyada de conferències sobre la seva personalitat. Les seves obres, la majoria formen part de col·leccions particulars, principalment a Barcelona. Col·leccions de gent intel·lectual, del camp artístic i de la burgesia culta: Eugeni d'Ors, Rossend Partegàs, Marcel·lí Marly, Cebrià Pagès, Jaume Llongueres i molts altres, així com els mateixos artistes contemporanis i amics, com els Llimona, Mallol, Pascual, Monegal, etc.

Els temes de paisatge normalment eren d'Olot i es localitzaven als paratges de les Corominotes, l'Arençada, la torre d'en Llunes i l'Hostal del Sol, principalment, escenaris que Iu Pascual, el seu gran amic, emprava i que ben aviat també ho va fer Josep Pujol (que era un adolescent encara quan acompanyava Quico Vayreda i

l'ajudava portant els estris de pintar) i algun altre principiant.

Les exposicions, que majoritàriament féu a la Sala Parés, van ser totes un èxit. Ja el 1911 prengué part en la IV Exposición Internacional del Arte de Barcelona, amb l'Escuela de Artes y Oficios y Bellas Artes, organitzada per l'Ajuntament de Barcelona, en la qual va obtenir una tercera medalla amb un paisatge. El 1914 va prendre part en l'exposició col·lectiva que organitzà Les Arts i els Artistes, entitat en la qual col·laborà i que inicià el noucentisme. Solia presentar paisatge i figura, com per exemple en l'exposició que va fer a Galeries Laietanes, de Barcelona, el mes d'abril de 1917, exposició que li valgué que s'edités un número extraordinari de la revista *Vida Olotina*, dedicat enterament a ell, amb articles i treballs encomiàstics escrits per crítics i artistes contemporanis seus, com Josep Aragay, Antoni de Bolòs, Josep M. Capdevila, Martí Casanovas, Francesc Fontfreda, Francesc Labarta, Joan Llimona, Esteve Monegal, Francesc Pujols, Feliu Elias i Eugeni d'Ors. En 1921 i 1923, també a Barcelona, exposà a El Camarín.

Fou membre del Jurat d'Exàmens del curs 1921-22 a l'Escola de Belles Arts d'Olot. Fou introductor i professor de repussat, disciplina artística de la qual Iu Pascual digué que n'era un vertader mestre. Apareixen dibuixos d'ell als dos llibres de poemes de l'olotí Josep Munteis i Bracons *A la vora del camí* i *La quietud del pendís*. Realitzà un fresc a la casa Pujador del carrer del Carme, d'Olot. Continuada la tasca del pare en la promoció d'Olot com a país de pintors i per pintar, i excel·lí encara més que el seu progenitor en aquest aspecte. Tenia la virtut d'aglutinar amics i casa seva era un lloc de reunions de forasters i locals, artistes i intel·lectuals.

El món de l'art de la seva època el va col·locar en un lloc d'avançada en les files de l'impressionisme

Vayreda, humà i culte

Francesc Vayreda i Casabó va néixer a Olot el 19 de maig de 1888. Els seus pares, Joaquim Vayreda i Vila i Mercè Casabó i Puig de la Bellacasa, es varen conèixer –diu Jordi, el seu nét– a Montpeller, on ell havia acudit a un cardiòleg per consultar-li una dolença. Francesc estudià a l'Escola Pia d'Olot i en canvi, passats els anys, dada curiosa, no va voler que el fill Jordi assistís a la dita escola.

«Del nostre pare, recordem que era una persona molt afectuosa i que ens dedicava molt de temps», diu Anna, la segona filla de Francesc Vayreda, que resideix a les illes Canàries i que només tenia 6 anys en la mort del pare. La vida en família, per a ell era el primer, tot i que en la seva gran activitat hi havia temporades en les quals no era possible la vivència familiar olotina com a ell li hauria agradat. S'ha de tenir en compte que Francesc Vayreda formava part de l'administració de la fàbrica d'imatges escultòriques El Arte Cristiano, propietat de la família (Vayreda, Casabó i companyia) i era l'encarregat de la secció de pintura; a més, prenia part com a soci en el negoci de perfums de la casa Myrurgia, negoci que el seu cunyat Esteve Monegal –també escultor i pintor– posseïa a Barcelona. El fet d'alternar els dos domicilis li permetia viure el món de l'art a la capital i a la vegada el de la Garrotxa, en cadascuna de les temporades que passava a un lloc i a l'altre. Pel que fa a l'ambient artístic de Barcelona, el va viure molt activament: s'ha de dir com a detall ben significatiu que ja als 17 anys era soci del Cercle Artístic de Sant Lluc de Barcelona.

Vayreda, home esplèndid i generós, solia portar obsequis de Barcelona per a la família, principalment per a la seva dona, quan retornava a Olot.

En l'arxiu familiar reposa encara, entre una interessant correspondència que mantenia Vayreda amb els seus nombrosos amics, una factura que relaciona lliuraments de joies des del 5 d'agost al 22 de desembre de 1918. Les joies eren de gran valor artístic i econòmic. Un dels lliuraments és una agulla de corbata «pel Raimon». (7)

Però pel contingut de les factures –assumpte que no té més interès que l'anecdòtic– es confirma el que ens informa Jordi, fill de Francesc Vayreda: que dissenyà i decorà joies per al dit Mercadé, ja que es pot llegir al costat d'algun concepte facturat l'afegitó entre parèntesis de «model Vayreda» i «esmalts Vayreda». En l'esmentada factura l'argenter li relaciona un soldador, unes *borrelles* (sic) i un martellet, tot per fer efectiu. Existeix una altra factura de data 8 d'agost de 1917, un any abans de la data de l'esmentada suara, per la qual hom pot saber que Vayreda es casà per aquestes dates, ja que es factura «Un anell de prometatge, tota de platí i brillants legítims».

Els amics de Vayreda

Però aquesta delicadesa que tenia amb la família, la posseïa també pel que fa als nombrosos i dilectes amics i amb totes les persones en general. L'amistat per a ell era una qualitat per excel·lència. A Olot era estimat en

tots els estrats socials i, no cal dir-ho, per tota la intel·lectualitat del moment: el poeta Josep Maria de Garganta i Vila-Manyà i els seus fills, tots homes de lletres i de vasta cultura; el seu cosí farmacèutic i botànic Antoni de Bolòs i Vayreda; Francesc Fontfreda i Ferrer, escriptor i periodista; l'esmentat Josep Maria Capdevila i de Balanzó, filòsof, entre altres atributs intel·lectuals; el doctor Joaquim Danés i Torras, metge cirurgià i historiador; Iu Pascual Rodés, el director de l'Escola de Belles Arts, amb el qual ja eren amics molt abans de traslladar-se a Olot el 1915 per ocupar la dita plaça; Josep Munteis Bracons, crític d'art i poeta; el també artista Josep Berga i Boada, fill de l'avi Berga, i molts altres, amb la majoria dels quals mantenia empreses culturals a Olot. Vayreda, per exemple, en 1908 fou president del Jurat

del Certamen Literari el mes de maig i també membre del Jurat del Concurs Lexicogràfic de la Llengua Catalana que organitzà el Centre Catòlic olotí per enriquir el diccionari d'Antoni Alcover.

Quan morí, Joan de Garganta va escriure,⁽⁸⁾ entre altres coses, de Francesc Vayreda: «Si en la pintura era un mestre, en les altres arts era un estudiós que mai no es cansava en la seva tasca, i això l'havia portat, no cal dir-ho, a posseir una cultura artística envejable; tenia amor i respecte per la ciència; qualsevol empresa cultural tenia la seva adhesió entusiasta i, moltes de les obres olotines de cultura el comptaven entre els seus iniciadors o animadors principalíssims: Ateneu, l'Orfeo popular Olotí —entitat de la qual en fou un gran activista cultural en els anys 20—, l'Escola de Belles Arts, l'Associació de Música, la Biblioteca Popular, *Vida Olotina*, *La Comarca* [publicacions olotines] n'havien rebut la influència beneficiosa». Col·laborà en altres publicacions.

Josep Obiols de *La Revista* sovint li demanava articles, com també n'hi demanava Martí Casanovas, el publicista. A aquestes dades que facilita Garganta s'hi ha d'afegir el nomenament d'auxiliar del Museu Biblioteca d'Olot en data 1 de juny de 1910: «en sesión del día de ayer acordado por unanimidad, en consideración a sus reconocidos conocimientos y aficiones artísticas, en la íntima confianza aceptará benévolamente tal nombramiento, prestando con ello la valiosa cooperación siempre necesaria para el desarrollo y florecimiento de tan recomendable institución».

Com a crític d'art va publicar nombrosos articles a l'esmentada revista *Vida Olotina*, amb el títol genèric de «Notes d'Art». Danés i Torras⁽⁹⁾ fa menció de 42 treballs, començats a publicar al número u de data 21 de març de 1915 fins que va acabar de publicar-se el dit periòdic l'1 de març de 1919, moment que amb el mateix encapçalament publicà crítiques al periòdic *Seny*, successor de

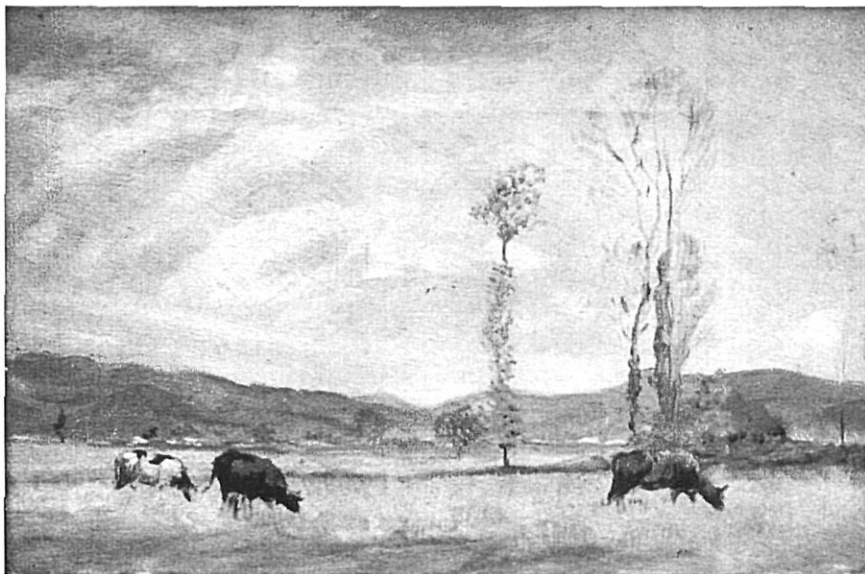
Vida Olotina. Més endavant publicà esporàdicament en altres publicacions, com *Revista d'Olot* (1926).

Per la seva informació personal, a part de les publicacions olotines, estava subscript a *Els Nostres Clàssics*, *Enciclopèdia Catalana*, Col·lecció Sant Jordi, *La Nova Revista*, *Revista de Catalunya* i a una *Geografia Universal*.

La correspondència

Quant a l'esmentat arxiu de la seva prolífica correspondència, Francesc Vayreda guardà, entre d'altres documents curiosos, el telegrama en el qual es comunicava al seu pare que havia obtingut la primera Medalla d'Or amb la seva exposició a Niça, en data 14 de maig de 1884. I continuant l'esment de curiositats, una carta de contestació del seu cosí Antoni de Bolòs des d'Olot el 29 de gener de 1912 —Francesc estava a París en aquestes dates i li explicava algunes coses referents a l'art i li demanava l'adreça d'un seu amic (d'Antoni), un tal Mr. Marcel Chevalier, preparador de la Sorbone—, i després de manifestar que li agrada que s'ho passin tan bé ell i els seus amics a la Vila-Llum recurrent Montparnasse, li diu: «Això del cubisme, que segons m'expliques és una animalada», i més avall: «en Chevalier pot fer-vos entrar als museus d'aquella universitat, que bé seran dignes de veure». Una carta de Capdevila i Balanzó que li explica intimitats i estats d'ànim, filosòficament, i al final li diu: «Confio que tindràs en secret rigurós totes les meves coses íntimes. Dic això perquè t'espero per dir-te moltes coses més. Adéu». També, d'una carta d'Iu Pascual datada a Girona el 8 de gener de 1915, se'n pot esmentar un fragment molt significatiu i que fa referència a unes gestions per tal que

Moltes de les obres olotines de cultura van tenir Francesc Vayreda entre els seus iniciadors i animadors principals

l'escultor Martí Casadevall, llavors director interí de l'Escola de Belles Arts, pugui passar a ser ajudant i suplent de Pascual. «Estimat amic, sembla que les impressions que tinc no poden ser millors. Bon amic, suposo compliràs l'encàrrec que vaig donar-te ahir per carta [es refereix a parlar amb Martí Casadevall]. Amb tota reserva, puig em sabria molt mal que se n'interessin els altres. Faig els treballs perquè pugui sortir ajudant de l'Escola en Martí Casadevall, m'és molt simpàtic i crec que fora el més indicat per secundar la meua "obra pedagògica" (esgarrifa't). Fes el favor d'anar-lo a veure i dir-li que treballo tant com puc per ell i que en tingui la més absoluta reserva, puig em sabria molt de greu renyir amb els altres». Com a darrera dada, un comunicat de la Sala Parés en data 2 de novembre de 1934 a la senyora Bofill, vídua de Francesc Vayreda, després de més de cinc anys de la seva mort, dient-li que tenen en dipòsit quinze obres originals d'ell, resta després

d'haver-ne venut una per la quantitat de 1.000 pessetes, que en treure'n el 20% de comissió, les 800 li seran trameses al seu domicili, Narcís Oller, núm. 4, 3r 1a.

Era catalanista, afiliat a la Lliga Regionalista, per la qual cosa fou empresonat durant la dictadura de Primo de Rivera, segons el testimoni del seu fill Jordi.

Juan de Garganta digué de la seva persona: «Era de complexió menuda, ulls vius i saltirons, posat tibet i elegant d'un tarannà finíssim, polit i agut. Era afable i senzill d'una simpatia desbordant i d'una sensibilitat molt esmolada».

Posarem punt i final a aquest recull amb un petit paràgraf de Danés i Torras⁽¹⁰⁾ que diu: «L'esposa, Francesca Bofill i Barril, li endolcís la vida que, entre ella i els fills (Mercè, Anna M., Jordi i Francesc) i l'art, li esdevenia amable, més amable cada dia, obrint-li els braços al camí d'un noble objectiu».

Josep M. Canals és artista cultural.

Notes.

- (1) L'impressionisme va néixer oficialment a França el 15 d'abril de 1874 amb motiu de la primera exposició de la Société Anonyme Coopérative des Artistes. A Catalunya s'inicià al començament del decenni de 1890-1900, i fou al final del segle quan els artistes de més renom s'integraren al moviment pictòric.
- (2) Josep Maria Capdevila i de Balanzó, Olot, 1892 - Banyoles, 1972. Filòsof, crític d'art i de literatura.
- (3) Josep Maria CAPDEVILA I DE BALANZO. *Monografies d'art*, 1926.
- (4) XENIUS, «L'aparició del pintor Vayreda», article datat a Barcelona el 21 de maig de 1915 i publicat a *Vida Olotina* el 1917.
- (5) Francesc PUJOLS, «Els Vayredes», article a *Vida Olotina*, esmentada.
- (6) Martí CASANOVAS, article a *Vida Olotina*, esmentada.
- (7) Raimon Vayreda i Casabó, Olot, 1982-1938 germà de Francesc; escriptor, activista cultural i dissenyador de mobles.
- (8) Joan de GARGANTA I FÀBREGA. «Francesc Vayreda», article a *El Deber* núm. 1.671, any XXXIII, 23 de febrer de 1929, Olot.
- (9) Joaquim DANÉS I TORRAS a *Història d'Olot*, 2001.
- (10) DANÉS, a *Història d'Olot*, esmentada.

Bibliografia.

Vida Olotina. Revista setmanal nacionalista. Número dedicat al pintor olotí Francesc Vayreda. (Any III, núm. LXXXVI, Olot, 27 d'abril de 1917, amb articles de Josep Aragay, Anton de Bolòs, Josep M. Capdevila, Martí Casanovas, Francesc Fontfreda, Francesc Labarta, Joan Límona, E. Monegal, Francesc Pujols, Joan Sacs i Xènius); CAPDEVILA I DE BALANZÓ, Josep M., *Monografies d'Art*, (Ed. Quatre Coses - Sala Parés, Barcelona 1926); GARGANTA, Joan de, a *El Deber* de 1929, esmentat; BOLÒS I VAYREDA, Antoni de, a *Oreig*, (núm. 5, febrer de 1932, on també apareix un bust d'E. Monegal); JANER, Eulàlia, «Vayreda i Casabó, Francesc», a *Gran Enciclopèdia Catalana* (vol. 15, p. 304, Barcelona 1980); DANÉS I TORRAS, Joaquim, a *Història d'Olot*. Biografies. (vol. XXXI, Ed. Municipals, Olot 2001).